

А. Б. Карапетян

здобувач III курсу, спеціальність «Право»

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

Науковий керівник: к. ю. н., доц. кафедри конституційного

права та правосуддя С. В. Пілюк

РОЛЬ ФЕДЕРАЛЬНОГО КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДУ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ ВЕРХОВЕНСТВА ПРАВА НІМЕЧЧИНИ

Становлення конституційного права починалось з того, що конституційне право декларувалось, в першу чергу, як право політичне. В результаті еволюції, майже всі країни світу мають практику судового контролю щодо питань Конституції, який оформлюється в інститут конституційного контролю. Саме за допомогою цього інституту забезпечується застосування норм Конституції в суспільних відносинах. Верховенство Конституції в національному праві в умовах демократичного суспільства породжує встановлення інституту Конституційної юрисдикції як неодмінного атрибуту демократичної системи. Проголошення Конституції основним і верховним законом є декларацією, до тих пір, поки не існує інституту конституційного контролю [1, с. 56].

Верховенство права є одним із ключових принципів демократичної держави. Його забезпечення значною мірою залежить від ефективного функціонування механізмів конституційного контролю. Конституційний контроль дозволяє перевіряти відповідність законів та інших нормативних актів основному закону держави. У Німеччині ця функція покладається на Федеральний Конституційний Суд (ФКС), який відіграє центральну роль у збереженні демократичного ладу та захисту основних прав громадян, а також конституційні суди земель, місце, правова природа та призначення яких подається в конституціях через визначення поняття цього органу.

Федеральний конституційний суд стежить за дотриманням Основного закону. У разі виникнення суперечок він тлумачить конституцію, що має обов'язкову силу. Таким чином, він визначає повноваження та межі дій держави. Це особливо важливо для забезпечення дотримання основних прав.

Окремо слід зазначити про інститут індивідуальної конституційної скарги, з якою будь-яка особа може звернутися до конституційного суду, стверджуючи, що якась із її прав порушено актом державної влади. Конституційна скарга у Німеччині існує не лише на федеральному рівні як провадження у Федеральному конституційному суді, а й у земельних конституційних судах. При цьому провадження за конституційною скаргою у Федеральному конституційному суді має набагато більше значення.

Федеральний конституційний суд був заснований у 1951 році і знаходиться в Карлсруе. Це автономний і незалежний федеральний суд по відношенню до всіх інших конституційних органів. Водночас він є незалежним органом конституційної юрисдикції. Тому він не є частиною портфеля Федерального міністерства юстиції або будь-якого іншого федерального міністерства і, зокрема, не підлягає жодному офіційному нагляду. Навпаки, його рішення є обов'язковими для конституційних органів федерального уряду та федеральних земель, а також для всіх судів та органів влади.

В Німеччині діє своєрідна процедура призначення складу Федерального Конституційного Суду. Для того, щоб жоден з органів влади не мав можливості впливати на рішення ФКС, складання проходить з двох сенатів.

Федеральний конституційний суд складається з 16 суддів. Вісім суддів обираються німецьким Бундестагом, інші вісім суддів обираються Бундесратом, у кожному випадку більшістю у дві третини голосів. Термін повноважень суддів становить дванадцять років.

Суд складається з Першого сенату у складі восьми суддів під головуванням Президента та Другого сенату, який також очолює Президентом. Другий сенат, який також складається з восьми суддів і очолюється Віце-президентом. Обидва сенати відповідають за судовий нагляд та розгляд конституційних скарг. Перший сенат розглядає конституційні скарги, тоді як Другий сенат відповідає за всі інші провадження. Обидва Сенати мають кілька палат, кожна з яких складається з трьох членів, завданням яких є розглядати, чи приймається конституційна скарга. У справах «фундаментальної важливості, фундаментального значення», рішення про прийняття скарги приймає Сенат.

Однією з малопомітних, але надзвичайно важливих функцій ФКС є арбітражна роль у конфліктах між федеральними органами влади та між федерацією і землями. Така діяльність спрямована на збереження інституційного балансу, передбаченого Основним законом. Так, у рішенні щодо "Beteiligung des Bundestages an Auslandseinsätzen der Bundeswehr" ("Участь Бундестагу в розгортанні Бундесверу за кордоном") (1994), Суд підтвердив, що будь-яке військове залучення Бундесверу вимагає схвалення парламенту, тим самим підкреслюючи роль парламентського контролю над виконавчою владою [2, с.165].

Відомий німецький правознавець М. Германн зауважував: „Конституційний Суд є конституційним арбітром, завданням якого є вирішення суперечок, що загрожують стабільності федеративного устрою” [3, с.256]. Таким чином, ФКС забезпечує злагоджене функціонування державних органів, не допускаючи концентрації влади в руках однієї гілки.

Незалежність ФКС є важливою умовою для здійснення неупередженого конституційного контролю. Закон про Федеральний Конституційний Суд передбачає високі гарантії: суддів призначають на 12 років без можливості переобрання, що мінімізує політичний тиск [4, с.353-354].

Ця незалежність забезпечується також складною процедурою призначення: кожен сенат формується рівною кількістю суддів від Бундестагу і Бундесрату, причому необхідна дві третини голосів. Крім того, суд не входить до системи адміністративної юстиції, що ще раз підкреслює його особливий статус. Як пише Ш. Кориот, «суд є не частиною судової гілки влади в традиційному розумінні, а окремим інституційним охоронцем Конституції» [3, с. 258].

Федеральний Конституційний Суд Німеччини неодноразово звертався до теми співвідношення німецького конституційного права та права Європейського Союзу. У рішенні по справі "Lisbon Treaty" 2009-го року, Суд наголосив, що інтеграція в ЄС не повинна порушувати основних принципів німецької Конституції. Зокрема, зазначено: „Гідність людини, принцип демократії, верховенство права і соціальна держава становлять ядро Основного закону, яке не може бути порушено навіть у процесі європейської інтеграції” [2, с. 170].

ФКС фактично виступає гарантом національного суверенітету у межах європейського правового простору. Таким чином, його юрисдикція поширюється не лише на внутрішньодержавну сферу, а й на міждержавні відносини в межах ЄС, що свідчить про універсальність функцій Суду.

Виходячи з викладеного, можна зазначити, що Федеральний конституційний суд Німеччини є ключовим елементом правової та політичної системи країни. Його роль є надзвичайно важливою у забезпеченні верховенства права, яке лежить в основі демократичного устрою. Здійснюючи конституційний контроль, Суд не лише підтримує Основний закон, але й забезпечує захист основних прав, наглядає за діяльністю політичних партій та вирішує інституційні суперечки між гілками влади. Особливо важливими є процедури призначення суддів, що ґрунтуються на принципі паритетного представництва Бундестагу та Бундесрату. Ці механізми лежать в основі незалежності Суду, що є необхідною умовою для здійснення неупередженого нагляду за законодавчою та виконавчою владою. Ця автономія ще більше посилюється відокремленістю Суду від урядових структур і фіксованим терміном повноважень його суддів, який не може бути поновлений. Крім того, Суд відіграє особливу роль у посередництві між національними конституційними нормами та правом Європейського Союзу. Його практика демонструє чітку прихильність до збереження конституційної ідентичності Німеччини в ширшому контексті європейської інтеграції. Таким чином, Суд виконує не лише правову, але й критично важливу стратегічну функцію у

підтримці державного суверенітету. Зрештою, Федеральний конституційний суд - це більше, ніж судовий орган, він є гарантом демократичної цілісності, правової спадкоємності та інституційної рівноваги. Його приклад може слугувати орієнтиром для інших держав, які прагнуть зміцнити верховенство права та демократичне врядування.

Література:

1. Лотюк О. Конституційний контроль в зарубіжних країнах. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2008. С. 55-58.
2. The German Federal Constitutional Court: The Court Without Limits / Jestaedt M. et al. Oxford: Oxford University Press, 2020. 256 p.
3. Schlaich K., Koriath S. Das Bundesverfassungsgericht: Stellung, Verfahren, Entscheidungen. München: C.H. Beck, 2012. 504 p.
4. Hailbronner M., Martini S. The German Federal Constitutional Court. Comparative Constitutional Reasoning. Cambridge: Cambridge University Press, 2017. 590 p.